

Artist Rights in the Context of United Nations Regulations*

Zeynep HOŞ¹

Keywords

Artist, artist rights,
United Nations
regulations.

Abstract

It would not be wrong to say that the importance given to art and artists in a society and the level of sensitivity to the subject are important criteria in determining the level of development of that society. As a matter of fact, there is a direct link between artistic production and social movement. Artistic dynamism and production process nurture societies, and the individual change creates a positive impact at the macro level. In this study, the basic regulations of the United Nations are discussed and artist rights are evaluated on this basis. In this way, the role and importance of UN regulations on the protection and development of artists' rights with their social, economic and cultural dimensions has been tried to be revealed. In addition, it is aimed to shed light on the studies to be done in the context of our national legislation on the subject and to contribute to the search for solutions.

Article History

Received

20 June, 2021

Accepted

20 Dec, 2021

Birleşmiş Milletler Düzenlemeleri Bağlamında Sanatçı Hakları*

Anahtar Kelimeler

Sanatçı, sanatçı
hakları, Birleşmiş
Milletler
düzenlemeleri.

Özet

Bir toplumda sanata ve sanatçıya verilen önem ve konuya ilişkin duyarlılık düzeyinin, o toplumun gelişmişlik düzeyinin belirlenmesinde önemli bir ölçüt olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim, sanatsal üretim ve toplumsal devinim arasında doğrudan bir bağ bulunmaktadır. Sanatsal dinamizm ve üretim süreci toplumları beslemekte, bireysel olarak başlayan değişim makro düzeyde olumlu bir etki yaratmaktadır. Bu çalışmada, Birleşmiş Milletler temel düzenlemeleri ele alınmış ve sanatçı hakları bu temelde değerlendirilmiştir. Bu yolla sosyal, ekonomik ve kültürel boyutuyla sanatçı haklarının korunup geliştirilmesi konusunda, BM düzenlemelerinin rolü ve önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca, konuya ilişkin ulusal mevzuatımız bağlamında yapılacak çalışmalara ışık tutulması ve çözüm arayışlarına katkı sunulması amaçlanmıştır.

Makale Geçmişi

Alınan Tarih

20 Haziran 2021

Kabul Tarihi

20 Aralık 2021

*Bu çalışma "İş ve Sosyal Güvenlik Mevzuatı Bakımından Sanatçı Hakları: Oyuncular Üzerine Bir Alan Araştırması" isimli ve Prof. Dr. Nuray GÖKÇEK KARACA danışmanlığında yürütülmüş olan doktora tezinin ilgili kısmının genişletilmesi ile elde edilmiştir.

¹ Corresponding Author. ORCID: 0000-0001-6793-3161. Arş. Gör. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, zeynephos@kmu.edu.tr

1. Giriş

Sanat kavramının temelinde, insanların yaratıcı yönlerinin gereği gibi ortaya çıkabilmesi yatmaktadır. Nitekim, bireylerin yaratıcılık özelliği daha çok kültür, sanat ve bilim alanlarında ortaya çıkmaktadır. Sanat kavramı farklı boyutları olan çok yönlü bir nitelik taşımaktadır. Bu yönüyle, sanatın ve sanatçının bir toplumdaki konumu o toplumsal yapının özellikleri hakkında fikir sunabilmektedir.

Sanatçıların genel olarak geçerli olanın ve kabul görenin dışında, kendileriyle ve ileri teknolojinin etkisindeki küresel yenedünya düzeniyle hesaplaşmada insani değer arayışında oldukları söylenebilir. Bu süreçte sanatçıları geçmişin deneyim ve birikimine dayanan anlatım biçimleri ile bugüne eleştirel yaklaşmayı da amaçladıkları görülmektedir (Bilir, 2012: 2). Ancak bu çaba, çağımızın teknolojik ve ekonomik dönüşüm sürecinden etkilenme durumunu ortadan kaldırmamakta ve sanat alanını yer yer çelişkili bir noktaya götürebilmektedir. Steyerl bu tabloyu şu şekilde ortaya koymaktadır;

“Sanat alanı yaman çelişkilerin ve fevkalade sömürülerin beşiği. Bu ortamda iktidar düşkünlüğü, spekülasyon, ciddi miktarda manipülasyon ve finans mühendisliği kol gezmekte. Ancak sanat aynı zamanda ortaklığın, enerjinin ve arzuların da alanıdır. Kablolu, kırılğan, kolayca şekil alan muhteşem bir ortam. Rekabetin amansız, dayanışmanın tek yabancı kelime olduğu potansiyel bir ortak mekan (Steyerl, 2013: 87)”

İletişim alanındaki yeni teknolojiler oldukça karmaşık ve yoğun bir ağ ortaya çıkarmakta ve bu durum küresel düzeyde bir hareketliliği de beraberinde getirmektedir. Bu süreç sanatsal alanı etkilemekte, sanatçıların ve sanat eserlerinin dolaşımı önceki dönemlere göre daha hızlı ve yaygın biçimde gerçekleşmektedir (Erdoğan, 2015: 82). Sanatsal çalışmaların ekonomik küreselleşme ile beraber ulusal sınırları aştığını belirten Alman sanat tarihçisi Hans Belting'e göre;

“Müzayede evlerinin yeni coğrafyasında, sanat ticareti artık küresel boyutlarda hareket ediyor. Sanat müzeleri ise, ulusal ya da kentsel çerçevede varlığını sürdürüyor ve türlü türlü seyirciyle karşılaşılıyor. Sanat koleksiyonerliği daha önce hiç olmadığı kadar moda, ancak ortak bir sanat mefhumundan yoksun... (Yinghua Lu, 2013: 128)”

Küreselleşme ile birlikte yoğunluk kazanan rekabet ortamı, genel olarak sosyal hakların korunması konusunda bir tehlike yaratmakta, çalışma ilişkileri esnekleşmekte ve atipik çalışma biçimleri yaygınlaşmaktadır. Sosyal haklara ulaşabilmek bakımından genel olarak ortaya çıkan bu zorluğa, sanatsal çalışmanın özgün niteliğinden kaynaklanan sorunları da eklenince daha olumsuz bir tablo ile karşılaşilmektedir. Steyerl bu durumu aşağıdaki şekilde ifade etmektedir;

“Ev içi emek ve bakım hizmetleri sayılmazsa; sanat, ücretsiz emeğin en yoğun olduğu endüstridir. Sanat endüstrisi hemen hemen her seviyesinde ve alanında, ücretsiz çalışan stajyerlerin ve kendi kendini sömürtenlerin zamanı ve enerjisi ile ayakta kalıyor denilebilir (Steyerl, 2013: 87)”

Sanatçıların karşı karşıya kaldığı bir diğer olumsuzluk ise, sanatçıların genel olarak bir iş sözleşmesi ile çalışıp çalışmadıkları konusunda yaşanan belirsizlik

durumudur. Bu durum, sanatçıların gerek iş mevzuatı, gerekse sosyal güvenlik mevzuatının sağladığı korumadan yeterince faydalanmalarını engellemektedir (Caniklioğlu ve Özkaraca, 2014: 638).

Sanatçı hakları konusundaki uluslararası düzenlemeler, ulusal boyutta yapılacak düzenlemeler bakımından yol gösterici olmaları ve uluslar üstü düzeyde uyumlu ve yeknesak bir yapılanmayı hedeflemeleri bakımından büyük bir öneme sahiptir. Bu çalışma kapsamında, Birleşmiş Milletler (BM)'in genel olarak temel hak ve özgürlüklere ilişkin düzenlemeleri ile sanatçılar bakımından ayrıca önem taşıyan düzenlemeleri üzerinde durulmuş, çalışma genel bir değerlendirme ve önerileri içeren sonuç kısmıyla tamamlanmıştır.

2. Birleşmiş Milletler Düzenlemeleri ve Sanatçı Hakları

Bu başlık altında öncelikle BM örgütünün genel yapısı ve işleyişi üzerinde durulmuş, sonrasında sanatçı hakları bağlamında örgüt düzenlemeleri ele alınmıştır.

2.1. Genel Olarak

Birleşmiş Milletler, 24.10.1945 tarihinde dünya barışı ve güvenliğini korumak, ülkeler arasında ekonomik, toplumsal ve kültürel bir iş birliği oluşturmak için kurulan uluslararası bir örgüttür. Birleşmiş Milletler Örgütü kendisini, “adalet ve güvenliği, ekonomik kalkınma ve sosyal eşitliği uluslararası alanda tüm ülkelere sağlamayı amaç edinmiş küresel bir kuruluş” olarak tanımlamaktadır. Uluslararası ilişkilerde, kuvvet kullanılmasını ilk olarak evrensel düzeyde yasaklayan antlaşma Birleşmiş Milletler Antlaşması’dır.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), BM'nin özel bir kurumu olarak, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, 1946 yılında kurulmuştur. Bu kurumun yasası 1945 yılı Kasım ayında Londra'da 44 ülkenin temsilcilerinin katıldıkları bir toplantıda kabul edilmiş ve Türkiye, bu yasayı imzalayan ilk yirmi devlet arasında yer almıştır. UNESCO Sözleşmesi, ülkemizde 20.05.1946 tarihli ve 4895 sayılı Kanunla onaylanmıştır. UNESCO bütçesi, üye devletlerin iki yılda bir bu Kuruma ödedikleri aidat ile Birleşmiş Milletler Özel Fonundaki kaynaklar ile temin edilir. UNESCO eğitim, bilim ve kültür alanlarındaki amaçlarını, kendisine üye olan her devlette kurulan Milli Komisyonlarla gerçekleştirmeye çalışır. Merkezi Paris'te bulunan kurumun içyapısı bakımından; genel konferans, yürütme konseyi, sekreterlik olmak üzere üç organı vardır². Birleşmiş Milletler, insan hakları örgütü olarak kurulmamış olmasına rağmen, süreç içinde insan haklarının korunması konusunda oynadıkları rol ve zaman içinde oluşturulan bazı türev mekanizmalar örgütü oldukça geniş ve kapsayıcı bir yapı haline getirmiştir (Ulutaş, 2020: 196).

UNESCO yapısı ve işleyişi gereği sanat ve sanatçılara ilişkin başlığı kültür kavramıyla bağlantılı olarak ele almakta ve bu yönde çalışmalar yürütmektedir.

---

² <http://www.unesco.org.tr/?page=15:62:1:turkce>

Kuruluş, sözleşme faaliyetleri dışında çeşitli çalışma ve araştırmalar da ortaya koymaktadır³.

Aşağıda BM'nin temel hak ve özgürlüklere yönelik önemli bir düzenlemesi olan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, UNESCO'nun kültürel varlık ve değerlere ilişkin düzenlemeleri ile sanatçılar açısından önemli bir düzenleme olan tavsiye kararı üzerinde durulacaktır. Bu düzenlemelerle korunan menfaat ve hakların, kültürel varlık ve değerlere ilişkin alanın bir parçası olan sanat ve sanatsal yaratım bakımından da geçerli olduğu söylenebilir.

2.2. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından, tüm halklar ve uluslar için ortak ideal ölçülerini belirleyecek şekilde, insanlık topluluğunun bütün bireyleri ve kuruluşlarını bildirgeyi her zaman göz önünde tutarak eğitim ve öğretim yoluyla belirlenen hak ve özgürlüklere saygıyı geliştirmeye davet ederek, 10.12.1948 tarihinde ilan edilmiştir. Yaşam, özgürlük, kişi güvenliği, kişiliğin tanınması, savunma, kanun önünde eşitlik, mülkiyet, seyahat, yurttaşlık, dernek kurma gibi birçok temel hak bakımından güvence sağlayan bildirgenin özellikle çalışma hakkına ilişkin kısmı konumuz açısından önem arz etmektedir. Buna göre;

- Her şahsın çalışmaya, işini serbestçe seçmeye, *adil ve elverişli* çalışma şartlarına ve işsizlikten korunmaya hakkı vardır.
- Herkesin, hiçbir fark gözetilmeksizin, eşit iş karşılığında *eşit ücrete* hakkı vardır.
- Çalışan her kimsenin kendisine ve ailesine insanlık haysiyetine uygun bir yaşayış sağlayan ve gerekirse her türlü sosyal koruma vasıtalarıyla da tamamlanan *adil ve elverişli bir ücrete* hakkı vardır.
- Herkesin menfaatlerinin korunması için *sendikalar kurmaya* ve bunlara *katılmaya* hakkı vardır (m. 23)⁴.

Bu madde kapsamında çalışma ilişkileri bakımından temel nitelikteki haklar olan çalışma hakkı, çalışma koşullarının adil ve elverişli olması, eşit ücret hakkı ve ücretin adil ve elverişli nitelik taşıması gibi bireysel iş hukukuna ilişkin haklar ile sendika kurmak ve sendikaya katılma hakkı bağlamında toplu iş hukuku haklarına da vurgu yapılmıştır. Ayrıca herkesin *dinlenmeye*, eğlenmeye, özellikle çalışma süresinin makul ölçüde sınırlandırılmasına ve belirli dönemlerde *ücretli izne* çıkmaya hakkı olduğunun belirtildiği 24. madde dinlenme hakkı ve çalışma süresi bakımından makul ölçü sınırı ile çalışanlar için önemli bir güvence sağlamıştır. Bunun yanında, herkesin toplumun kültürel yaşamına serbestçe katılma, güzel sanatlardan yararlanma, bilimsel gelişmeye katılma ve bundan yararlanma hakkı ile kişinin yaratıcısı olduğu bilim, edebiyat ve sanat ürünlerinden doğan maddi ve

³ Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://en.unesco.org/news/new-report-shows-cultural-and-creative-industries-account-295-million-jobs-worldwide>

⁴ <http://www.unicankara.org.tr/tr/belgeler/>

manevi çıkarlarının korunmasına hakkı olduğu belirtilmiştir (m.27). Bu madde ile özellikle bilim ve sanat eserleri üzerinde sahibinin maddi ve manevi hakları bakımından koruma sağlandığı görülmektedir.

2.3. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, BM Genel Kurulu tarafından 16.12.1966 tarihinde kabul edilmiş ve 03.01.1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme ülkemizde 04.06.2003 tarihinde TBMM tarafından onaylanmış ve 17.06.2003 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu sözleşme ile esasen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile zemini oluşturulan temel hak ve özgürlükler (sözleşmenin başlangıç kısmında da, bu hakların insanın doğuştan sahip olduğu insanlık onurundan türediğine vurgu yapılmıştır) daha kategorik şekilde ve hakların sınırlanması ile kötüye kullanılması yasağı gibi hakların kullanılmasına ilişkin prensiplere de yer verecek şekilde ele alınmıştır. Bu bağlamda çalışma hakkı, adil ve uygun işte çalışma şartları ile sendikal haklar ve sosyal güvenlik hakkı, üçüncü bölümü oluşturan maddi haklar kapsamında düzenlenmiştir. Sözleşmeye taraf devletler için; çalışma hakkını tanımak ve bu hakkı korumak için gerekli tedbirleri almak yükümlülüğü öngörülmüştür. Çalışma şartları bakımından; hiç bir ayrıma tabi tutulmaksızın özellikle kadınların erkeklerin çalışma şartlarından daha alt düzeyde olmayan şartlarda çalışmalarının güvence altına alınması belirtilmiştir. Ayrıca güvenli ve sağlıklı çalışma şartları, kişilerin işinde daha yüksek mevkilere atanması sırasında kıdem ve ehliyet dışında bir ölçüye tabi olmamaları ve kendilerine eşit imkanların sunulması gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Çalışma süreleri bakımından ise dinlenme, çalışma arası, çalışma saatlerinin makul ölçüde sınırlandırılması ve ücretli yıllık izin ile resmi tatillerde ücret verilmesi hükme bağlanmıştır. Sendikal haklar bakımından, herkesin kendi ekonomik ve sosyal menfaatini korumak ve geliştirmek için sendika kurma ve sendikaya katılma hakkı ile grev haklarının tanınması öngörülmüştür. Yine taraf devletlerin sosyal güvenlik hakkını sosyal sigorta haklarını da içerecek şekilde sağlamaları öngörülmüştür⁵. Ayrıca, kültürel yaşama katılma hakkı kapsamında, sözleşmeye taraf devletlerin, bilimsel araştırma ve yaratıcı faaliyetler için zorunlu olan özgürlüğe saygı göstermeyi taahhüt edeceği hükme bağlanarak, bilim ve sanat özgürlüğü hakkı teminat altına alınmıştır.

2.4. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü Kültürel İfadelerin Çeşitliliğin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi

Sözleşme, UNESCO’nun 3-21 Ekim 2005 tarihleri arasında Paris’te düzenlenen otuz üçüncü dönem genel konferansında kabul edilmiş ve sözleşmede kültürel çeşitlilik; insanlığın tanımlayıcı bir özelliği olarak betimlenmiştir. Sözleşmenin temas ettiği konular ve temel prensipler ise şu şekilde sıralanabilir;

- Kültürel ifade çeşitliliğinin korunması ve geliştirilmesi,
- Karşılıklı yarar sağlayacak şekilde serbest etkileşimin ve kültürlerin gelişmesi için gerekli koşulların yaratılması,

---

⁵ <http://www.unicankara.org.tr/tr/belgeler/>

- Saygı, iyilik ve barış temelinde kültürler arasında daha geniş değişimlerin sağlanması amacıyla diyalogun teşvik edilmesi,
- İnsanlar arasındaki kültürel etkileşimin sağlanması için çok kültürlülüğün geliştirilmesi,
- Yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde kültürel çeşitliliğin değeri konusundaki farkındalığın yükseltilmesi,
- Tüm ülkeler ve özellikle gelişmekte olan ülkeler için, kültür ve kalkınma arasındaki bağlantının önemini teyit edilmesi, gerek ulusal gerekse uluslararası alanda gerçekleştirilen ve bu bağlantının gerçek değerinin tanınmasına yönelik eylemlerin desteklenmesi,
- Kültürel faaliyetler ile mal ve hizmetlerin anlamları ve değerleri gibi ayırt edici özelliklerine dikkat edilmesi,
- Toprakları üzerindeki kültürel çeşitliliğin uygun önlem ve politikalarla korunup geliştirilmesi için devletlerin egemenlik haklarının yeniden teyit edilmesi,
- Ortaklık ruhu içinde kültürel ifadelerin çeşitliliğinin korunması ve geliştirilmesi amacıyla, gelişmekte olan ülkelerin kapasitelerinin artırılması için, uluslararası işbirliği ve dayanışmanın güçlendirilmesi, konuları üzerinde durulmuş ve;

İnsan haklarına ve temel özgürlüklere saygı, egemenlik prensibi, eşit saygınlık ilkesi çerçevesinde bütün kültürlerle saygı, uluslararası dayanışma ve işbirliği ilkesi, kalkınmanın ekonomik ve kültürel yönlerinin tamamlayıcılık prensibi, sürdürülebilir kalkınma ilkesi, adil erişim ilkesi, açıklık ilkesi ve denge prensiplerine vurgu yapılmıştır⁶. Şüphesiz söz konusu ilkeler, bir ülkede sanatın ve bu bağlamda sanatçının değer görmesi ve temel haklarını kullanabilmesi bakımından önem arz etmektedir.

2.5. Sanatçıların Statülerine İlişkin Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü Tavsiye Kararı

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün 1980 yılında Belgrad'da yapılan 21. Dönem Genel Konferansı'nda aldığı Sanatçıların Statüsüne İlişkin Tavsiye Kararı kapsamında sanatçıların sosyal, ekonomik ve kültürel durumları üzerinde durulmuş, pek çok ilkesel karar alınmıştır. Kararda öncelikle sanatçı kavramına yönelik daha önce de değinildiği üzere bir tanımlama yapılmıştır. Buna göre sanatçı; sanat eseri yaratan veya yeniden yaratan veya onlara yaratıcı bir ifade kazandıran; herhangi bir istihdam ilişkisiyle veya mesleki kuruluşla bağlı olmasa bile sanatçı olarak tanımlanmak isteyen veya tanımlanan, sanatsal yaratımını hayatının asıl parçası olarak gören; bu yolla sanat ve kültürün gelişmesine katkıda bulunan kişidir. Kararda üye devletlerin özellikle kültür alanında uygun her düzeyde ulusal planlamayı hayata geçirmeleri gerektiği belirtilmiştir (UNESCO, 1980, s.149). Konumuzla bağlantısı açısından özellikle

⁶ <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002253/225383E.pdf>

istihdam, çalışma ve yaşam koşulları başlığı altında ele alınan konular üzerinde durulacaktır. Bu başlık altında tavsiye kararında aşağıdaki hususlarda üye devletlere çağrıda bulunulmuştur;

- Kariyerlerinin başlangıcında özellikle sanatlarına kendilerini tamamen adanarak çalıştıkları ilk dönemleri boyunca sanatçıları destekleyici önlemler alınması,
- Sanatsal çalışmalara yönelik kamu harcamalarından bir oran tahsis edilerek; sanatçıların kendi disiplinlerinde istihdam edilmelerinin teşvik edilmesi,
- Sanatçıların ücretli iş olanaklarını artırmak için sanatsal faaliyetlerin teşvik edilerek kamusal ve özel talebin canlandırılması ve bu bağlamda diğer tedbirlere ilaveten; sanat komisyonları, enstitüleri ve bağımsız sanatçılara sübvansiyon sağlanması; yerel, bölgesel veya uluslararası düzeyde sanatsal faaliyetlerin düzenlenmesi ya da bir sanat fonunun oluşturulması,
- Yaratıcılık ve eğitimlerine yönelik önyargılar olmaksızın ifade ve iletişim özgürlüklerinin tanınması,
- Sanatın yayılması ve sanatçıların toplumla buluşmasının teşvik edilmesi için gerekli tesislerin (müzeler, konser salonları, tiyatro ve diğer forumlar) geliştirilmesi,
- İstihdam politikaları ya da kamu istihdam hizmetleri aracılığıyla sanatçılara istihdam imkanı sağlanması için çalışılması,
- Uluslararası Çalışma Örgütü standartlarına göre tanımlanan çalışma koşulları ve istihdama ilişkin yasal korumanın özellikle aşağıdaki başlıklar kapsamında genişletilmesi:
  - çalışma saatleri, haftalık dinlenme ve ücretli izin, icracı sanatçıların uzun süren seyahat ve prova gibi durumları ile kamuya yönelik performans veya gösterileri
  - hayat, sağlık ve çalışma ortamı.
- Uygun sosyal korumanın sağlanması ve bu bağlamda üye devletlerce sanatsal faaliyetin özellikleri ve istihdam aralıklı doğası ile uyumlu bir sosyal güvenlik sisteminin geliştirilmesi (örneğin finansal katılım için yeni biçimlerin oluşturulması, kamu otoritelerinin destek sunması ya da sanatsal hizmet veya işi kullananın katılımı vb.)
- Sanatçıların istihdamı ve yeni teknolojik iş fırsatları konusunda ortaya çıkabilecek olumsuz etkiler bakımından sanatçılara ve sanatçı örgütlerine yardım edilmesi,
- Sanatçı gelirlerindeki belirsizlikler ve ani dalgalanmalar, sanatsal etkinliğin özel niteliği ve pek çok sanatsal çalışmanın nispeten yaşamın kısa bir periyoduna sığması gibi nedenlere bağlı olarak; üye devletlerce belli sanatçı grupları bakımından emeklilik hakları için belli bir yaşa ulaşılmasına göre değil kariyer süresine göre hazırlık yapılması; vergilendirme sisteminde sanatsal çalışmanın özel koşullarının göz önüne alınması,

- Sanatçıların sağlıklarının korunması ve özellikle belli gruptaki sanatçıların (balerinler, dansçılar, vokalistler gibi) profesyonel sanat faaliyetlerinin uzatılması bağlamında, sadece iş göremezlik durumunda değil hastalıkların önlenmesi için tıbbi bakımın sağlanması ve sanatsal mesleklere özgü sağlık sorunları konusunda araştırmalar yapılmasının düşünülmesi,
- Sanatsal işler ve de sanatsal yaratım performansı, yayılması ya da sanatsal ürünün ilk satışı kapsamındaki dolaylı vergilendirmenin ortadan kaldırılması üzerine düşünülmesi,
- Sanatsal işlerin uluslararası değişimi ve sanatçılar arasındaki iletişimin artan önemi bağlamında; uluslararası seyahat ve sanatçı değişiminin desteklenmesi (UNESCO, 1980, s. 152-153).

Kuruluşun 16.11.2015 tarihinde Paris'te düzenlenen 38. Dönem Genel Konferansı'nda Sanatçıların Statülerine İlişkin Tavsiye Kararı'na da değinilmiş ve bu bağlamda aşağıdaki hususlar üzerinde durulmuştur. Üye devletlerin tavsiye kararını tam olarak uygulamalarının yanında, özellikle *dijital teknoloji, sanatsal özgürlük, sanatçıların sınır ötesi hareketliliği, sanatçılar için sosyal koruma eğilimleri* konularında tavsiye kararının önemi üzerinde durulmuş;

- Bu süreçte Tavsiye Kararı'nın uygulanması bakımından tedbir almayan üye devletler, sanatçılar ve derneklerine danışma konusunda duyarlı olmaya, kültür ve sanat politikalarının geliştirilmesinde katılımcı uygulamalara öncelik vermeye, 1980 Sanatçının Statüsüne İlişkin Tavsiye Kararı'nın uygulanmasına ilişkin raporları sunmaya,
- 1980 Sanatçının Statüsüne İlişkin Tavsiye Kararı ile 2005 Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi'nin on altıncı maddesi ve uygulama yönergelerinin ruhuna uygun biçimde, sanatçıların uluslararası hareketliliğini kolaylaştırmayı amaçlayan üye devlet girişimlerin memnuniyetle karşılandığı belirtilmiş ve üye devletler, sanatçılar bakımından özel nitelikli vize kategorisi oluşturma konusunda düşünmeye ve adım atmaya davet edilmiştir⁷.

3. Sonuç ve Öneriler

Sanatçı haklarına ilişkin uluslararası düzenlemeler daha önce de değinildiği üzere, uluslar üstü nitelik taşımaları, yeknesak bir yapılanmayı amaçlamaları ve yapılacak ulusal düzenlemeler bakımından yol gösterici nitelikte olmaları bakımından ayrı bir önem taşımaktadırlar.

Birleşmiş Milletler'in genel olarak temel hak ve özgürlüklere ilişkin düzenlemeleri birey olarak sanatçıları da kapsadığı gibi, örgütün sanatçılar açısından özel önem taşıyan düzenlemeleri, sanatçıların yaşam ve çalışma koşullarını yakından ilgilendirmektedir. Ülkemizde sanatçıların sosyal ve ekonomik bakımdan korunması hususu, anayasal bir norm olarak hükme bağlanmıştır. 1982 Anayasası'nın "Sanatın ve sanatçının korunması" başlıklı 64. maddesi uyarınca, "Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının

⁷ <http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/kultur/38gkkr.pdf>

korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gereken tedbirleri alır". Bu çerçevede, BM düzenlemeleri ve ulusal mevzuatımızın bir gereği olarak, sanatçıların insan onuruna yakışır nitelikte yaşam ve çalışma koşullarına ulaşmalarının sağlanması bir gerekliliktir. Sanatsal çalışmaların kendine özgü yapısı, tipik bir çalışma biçimi ile karşılaştırıldığında oldukça farklı yönler taşımaktadır. Bu durum ise yasal bazı tanımlamaların sanat ve sanatsal üretim süreci ile örtüşmemesine yol açmakta ve sanatçılar yasal koruma alanının dışına çıkabilmektedir. Bu durumun ortaya çıkardığı sakıncaların giderilebilmesi için, sanatsal üretim ve çalışmanın özgün yönlerini göz önünde bulunduran özel nitelikli hukuksak düzenlemelere ihtiyaç vardır. Bu süreçte ise, sanatçıları temsil eden sivil toplum kuruluşları ve sendikaların katılımının sağlanması ayrı bir öneme sahiptir. Nitekim, sanatsal alanın kendine özgü sorunlarının belirlenebilmesi ve bunlara uygun çözüm mekanizmalarının geliştirilebilmesi, konuya ilişkin sosyal tarafların etkin katılımı ile sağlanabilecektir.

Kaynakça

- Bilir, A. (2012). "Mekanikleşen Dünyada İnsani Değerleri Arayan Sanatçı-Sean Scully", *Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 2(2): 1-22.
- Caniklioğlu, N. ve Özkaraca E. (2014). "Sanatçıların Sosyal Güvenliği", *İÜHFİM*, 72 (2). <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuhfm/article/view/5000035135/5000034296> (10.03.2020).
- Erdoğan, M. (2015). "Küresel Çağda Çağdaş Sanat ve Küresel Sanat Pazarı", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1): 75-98.
- Steyerl, H. (2013). "The Wretched of The Screen", http://thecomposingrooms.com/research/reading/2013/eflux_Hito%20Steyerl_15.pdf (05.11.2019)
- Ulutaş, A. (2020), "Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Mekanizmaları ve Belgeleri Perspektifinden Düşünce ve İfade Özgürlüğü", *Ombudsman Akademik*, 7(13): 193-226.
- Yinghua Lu, C. (2013). "Liu Ding (eds) Little Movements II: Self-Practice in Contemporary Art" Verlag der Buchhandlung Walther Konig, https://www.academia.edu/4739150/Little_Movements_II_Selfpractice_in_Cocontemporary_Art (08.04.2020)
- <http://www.unesco.org.tr/?page=15:62:1:turkce> (12.09.2020).
- <http://en.unesco.org/news/new-report-shows-cultural-and-creative-industries-account-295-million-jobs-worldwide> (03.10.2020).
- <http://www.unicankara.org.tr/tr/belgeler/> (21.01.2021).
- <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002253/225383E.pdf> (15.11.2020).
- <http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/kultur/38gkkkr.pdf> (07.02.2021).

© Copyright of Journal of Current Researches on Social Science is the property of Strategic Research Academy and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.